

הלכות ומנהגי רבינו שלום מנורישטט

(דרשות מהר"ש)

יוצא לאור לראשונה ע"פ כתבי יד
בתוספת מבוא, מראה מקומות, הערות ונספחים

על ידי

שלמה י. שפיצר

מפעל תורת חכמי אשכנז

מכון ירושלים • תשל"ז

כרובים ואנשי אלה שנים יהיו סדיקים אלה הקב"ה יחד
 אינך מאמין רגיליך אחר מכם ונתל אורו וכשיהגדל
 יהיה רשע ופועל אלה מוכה מהתך דמים מתרים תיא
 מתוך החיטה שהיה בניו ומוטל ברוך הלבלס ונדל
 משה יהיה מטעם והולך אחריו וכיטרב משה שם
 המתירש שהיה סגל ברובו עלה שור והשלים בו טס על
 העלס והעלה ארזט של יסוף שוכיסו אורג הסירייר
 כד. שלא ימציא אדש אחו ויקחוחו על ישה שוכיס אדש
 אחיו לעלות ערמונו מימרים והיה אדו שם המכרש
 בידו והשעליו שם הורב פאש ועשה העגל פרוץ
 מוטב שירגלה הסרחן כי ולא בהס והימה היאך
 הנחור עימו לירג ולמה לא הכיח אהרן פנימו מ
 לירגה ולא ישנה העגל והרוץ הו' שלום האשכנז
 כסס הו' ירחק מעיר נאושטט שכן אהרן אהרן
 כלבו אם אינך עינמי ולא יהיה להם כפרה
 כטכיל טאט כהן ונביא כמו שמויעט בזכריה הנבא
 סרועמו יחדל שהיה כהן ונביא ולכן אלה מוטב
 שירגלה הסרחן כי כד שיהיה להם פשה לבן
 וכה אהרן סטתכפר ל' נב ונשארו שני בני ואחור
 אלה אלהך יטחול טאשד ילבו לפנינו כמו ש
 טאחור למעלה פשה לע אלהים אשד ילבו לפנינו
 ולמה שיה סכאן ואלי אשר הפלגך מארץ ורחק
 הו' שלום בוד יסוף וילל האשכנז ול בשכיל
 טראח משה מרכב בים שהיה דמות שור
 כמו טאחור ומתנ שור מהשגל לטובערה ו
 וראו אורג הו' של מרכב שהיה שור לבן אלה

קמז. אמר מהר"ש ז"ל שאומרים ויעש חירום¹ לואלה פקודי, לשבת שבין פרשת שקלים לפרשת זכור, וב' פסוקים מן ותשלם², משום דהוי גמר מלאכה. ולא אמרינן כל ותשלם ולא ויעש חירום, דא"כ לא מישכח לה שאמר ויעש חירום, אבל ותשלם אפילו אם אין אומרין אותה בכאן, תמצא שאומרים אותה בסוכות בסוף³.

קמח. אמר מהר"ר שלום זצ"ל שהיה בימיו בעל הבית אחד בבית הישיבה ושמו מושל¹, והיה נוהג בביתו מאד בחסידות, ומתי שהיה אוכל בשר היה בית מיוחד לבשר וכן בית מיוחד לאכול בו חלב, וכן מתי שהיה יוצא ונכנס גוי הייתה אשתו רוחצת במים אחריו הטבעת של ברזל שהיה בדלת, ומתי שהיה לו גוי אחד מביא לו מים היה מצריכ(ה) [ו] ללבוש חלוק לבן, ולהיות עליו בשעת הבאות המים. וגם היה מגדל שני יתומים בביתו הח"ר עברלין מקרימש"א ואחיו הח"ר זלמן², ולא ראה זכותו יותר אחד³. וזה היה מן החסידים הראשונים ועל כן נקראו החסידים מן הניאושטט. ואמר מהר"ר שלום ז"ל כמה מאד טוב(ע) עניינים כאילו והמרחיק עצמו כ"כ ועושה סיג⁴.

קמט. מעשה בא מניאוי תועבה¹, על חוט של יד שלא ניטל ונמלח הירך, והורה מהר"ש ז"ל ליטול הגיד ותו לא מיד².

קס. שאלתי למהר"ר שלום ז"ל מחמת ר' פינחס, על שמלחו בביתו כחל עם שאר בשר. ואמר מהר"ש ז"ל אם הכחל של עגל או אין לחוש¹, ואמר לי מהר"ש ז"ל ושאם היה הכחל מפרה, אז היה לאסור החתיכות שסביבות הכחל במקום שנגעו בכחל².

שכתב שאסור לחלק בין השחיטות לכסות באמצע, ע"ש. אבל רבינו דן שבשחט הראשונה לא היה עדיין השניה לפניו, ושפיר יכסה ואח"כ ילך וישחוט השניה.

קמז. מהרי"ל הלכות חילוקי הפטרות, עמ' ק"ב—ג.

1 מלכים א' ז, מ (והוא בדרך כלל הפטרת פרשת ויקהל).

2 מלכים א' ז, נא (והוא הפטרת פרשת ואלה פקודי).

3 כלומר בחו"ל ביו"ט שני של סוכות ההפטרה היא ממלכים א' ת, ב ואילך. לגבי פרטי דיני ההפטרה בימי ר' הפרשיות ראה במרכזי בסוף מגילה סימן תתל"א וכן בטוש"ע או"ח סי' תרפ"ה. הסימן שלפנינו נמצא גם במלבושי יו"ט לסי' הנ"ל באות ב' בשם דרשות רבינו סי' ע"ו.

קמח. בליקוטי מהר"ש בסוף ספר מהרי"ל, עמ' קע"ג.

1 נזכר גם להלן בסי' קצ"ד. 2 במהרי"ל הוא נקרא מהר"ר זלמן.

3 אין מובן למלים אלו, וראה הלשון במהרי"ל.

4 משפט סיום זה חסר במהרי"ל.

קמט. 1 היא העיר Neunkirchen שבאוסטריה התחתית בקרבת גוישטט.

2 ראה הסוגיא בחולין צג, א על חוטין שביד אסורין ושם ברא"ש סי' ז, וע"ע בשערי דורא ח"א סי' ל"ד בהגהות מה שהובא שם בשם מהרא"י ובטוש"ע יו"ד סי' ס"ה ס"א, וראה גם לעיל בסי' י"ד.

קן—קנט. חסר בכתי"י וכן גם במפתח של הכתי"י.

קס. 1 ראה בחולין קיא, א ושם ברא"ש סי' קמ"א—ב וביו"ד סי' צ' ברמ"א ס"ב ובמחבר ס"ד. רבינו סתם אם קרעו שתי וערב אם לאו, ומה שמחלק בין עגל לפרה ראה שם בס"א בין קטנה שלא הניקה וכו'.

2 ראה במרכזי חולין סימן תשמ"ה שמהר"ם התיר בכל ענין וכך איתא גם בתשב"ץ סי' שמ"א.

תצד. מעשה אירע בבית מה"ר שלום ששפכו רוטב מקערה של בשר על כיסוי הקדירה¹ שעל הקדירה אצל האש והיה הרבה שאין לבטלו בס', ולא נפל מן הרוטב כלום לקדירה של חלב, ואסר מה"ר שלום הכל הקדירה והכיסוי והתבשיל².

תצה. מעשה אירע בבית מה"ר שלום שלא ניטל ריש אמתא מן הכנתא שקורין דויימ"א ונמלחז¹, ואסר מה"ר שלום הכנתא, וגם שאר הבשר שנמלח עמה, כי הכנתא נעשית חתיכה איסורא ואסרה². גם אסר שאר הבשר שהודח לבדו, והודח עמהם לבד, והקערה שהניחו בה הכל אסר מה"ר שלום.

תצו. הורה מה"ר שלום לברך ברכת המוציא על וורטיוול"ש של חלב¹, ולברך אחריה ברכת המזון, ואמר שאין חילוק רק אותו כוכלי"ן שבוללי"ן באילפס, אבל שנילש קורש² האילפס חייבין בברכת המזון³.

תצז. הח"ר יודל בן מה"ר שלום אמר לאביו, איך שכבה נר בחדרו בבוקר ביום השבת, ושגג כי היה סבור שהיה חול. ואמר מה"ר שלום דהוי מלאכה שאינה צריכה¹, שהרי לא כבה אלא בשביל השמן, וכה פסק המיימוני נ"ל ואין פוסקין כר' שמעון². ואמר לי מה"ר שלום מאחר שיש לחוש שמא חייב חטאת, דינא הכי וזו היא תשובתו: להתנדב י"ח ווינער למאור בבית הכנסת או לצדקה, ויתענה יום אחד וזה הוי כפרה במקום חטאת³.

תצח. פרשת עקב: וברכת את יי' אלהיך¹, אמר מה"ר שלום האי אתי אתי לרבוני

תצד. 1 של חלב (כך נ"ל להשלים).

2 דינים אלה מבוארים בשערי דורא ח"ב בס"י נ"ו ושם בהגהות וכן באו"ה הארוך בשער ל"א סי' י"א והלאה; להלכה ראה ברמ"א בשו"ע י"ד בס"י צ"ב ס"ז וכן בס"י צ"ג ס"א ושם בנו"כ. ראה גם לעיל בס"י קכו ו-תח.

תצה. 1 עיין בחולין צג, א ושם ברא"ש בס"י ו' ובטוש"ע סי' ס"ד סט"ו ושם ברמ"א, ראה גם בתשובות מהרי"ל סי' נ"ז בנידון וכן בשו"ת מהרי"ו סי' קכ"ב.

2 ראה באו"ה הארוך בשער י"ד סי' ג' לגבי בשר שנמלח עם חלב, לגבי המקרה שלפנינו ראה שם בשו"ע בסעיף הנ"ל בפתחי תשובה סק"ו.

תצו. 1 איני יודע תרגומו הנכון של מאפה זה.

2 מילה לא מובנת.

3 הלכה זו הובאה בשם רבינו במלבושי יו"ט בס"י קס"ח באות ג' (שם איתא בשינוי קל). ראה שם בשו"ע או"ח בסעיפים י"ג—ד' פרטי דינים אלה במחבר וברמ"א ובנו"כ.

תצז. 1 יש להשלים: לגופה.

2 ראה פסקו של הרמב"ם בפ"א מהלכות שבת הל' ז' ומה שהשיג עליו שם הראב"ד שלא פסק כר' שמעון בענין זה, ראה שם בנו"כ הרמב"ם שהאריכו בזה למה פסק כר"י.

3 רבינו היקל כאן מאד, כי התמודה לחיוב חטאת מבואר בתשובות מהר"ם, דפוס לעמברג, סי' תל"א ובתשב"ץ סי' מ"ח שבנוסף לצדקה יש לצום תענית בה"ב, בלקט יושר א' 64—63 הביא בשם הרא"ם שיש לצום 40 יום, וכך נפסק גם ברמ"א בשו"ע או"ח סי' של"ד סכ"ו, ע"ש. וכבר עמד על כך בעל מלבושי היר"ט בס"י הנ"ל באות ו'. ה-ח"י ווינער נזכר גם בשם רבינו בהגהות מנהגים של ר"א טירנא במנהג של חודש אלול אות צ"ז.

תצח. 1 דברים ת, י.

ב. ר"י מדורא באיסור והיתר כתב דאנו נוהגין להתיר ב' מרות, וגם כי ליכא שום מרה כדפסק האלפסי¹, ... אך רבינו יואל התיר כתשובת המיימוני וכתב דאפילו בימי הבית היה מותר להקריב לגבוה דלא מחוסר אבר הוא, דמרה לא איקרי אבר², ... ומצאתי על שם מהר"ר שלום מנישטט דלא קי"ל בהכי כר"י מדורא³.

ג. [דין מחט שנמצא בדופן] ... ונקובת הדופן כשירה בנקב קטן וכה"ג כשיש שם מחט — שאילה: והיינו ביש מחט, אך מהר"ש השיב דביש (?) מחט מיירי¹.

ד. [דין בהמה — עוף שנחתכו רגליהם] ... אך כשנשבר במקום צומת הגידין טריפה אפילו אם לא יצא לחוץ כדאיתא לעיל, — ואמר מהר"ש שאינו כן במרדכי¹ — ומכ"ש אם פתוח מקום השבירה או שיצא לחוץ או שנחתך כל הרגל לשם בכל עצם האמצעי שהוא טריפה (וכ"כ בשערים)².

ה. שאלו למהר"ש זאב שדרס כבש בין העדר ולא נתידע איזהו איך נוהגין. והשיב דמחמירין על פי השערים מדוירין דאפילו הן מאה כולן אסורין¹. וה"ר אנשיל אמר הטעם יען דחשיב לא בטיל ברוב².

ו. מעשה בא לפני מהרי"ל שמלחו טבחייה שלא נקרו ממנו החלב עם שאר בשר, ואסר הטבחייה ואמר שנעשה חתיכה דאיסורא, ונאסרו גם כן שאר החתיכות של בשר שנמלחו

סי' תר"ך ובהגה"מ שם. לענין הכליות ראה באו"ה הארוך בשער נ"ג סי' ד' וכן בשערי דורא סי' פ"ט. ע"ע במהרי"ל בהלכות בדיקה עמ' קנ"ז וכן בבדיקות של המהרי"ו בסוף התשובות עמ' קמ"ט.

ב. תשובות מהר"י ברונא סי' קפ"ב.

1 עיין בשערי דורא סי' פ"ח ושם בהג"ה בשם מהרי"ל שהתיר גם הוא (והוא בספר מהרי"ל עמ' קנ"א). פסק האלפסי נמצא במרדכי חולין בסי' תר"ך ותרכ"א; אכן כל שאר הראשונים: הרמב"ם בפ"ו מהלכות שחיטה הל' כ' ושם בהגה"מ באות כ', והרא"ש בריש פ"ג דחולין סי' א' ומהר"ם בספר הפרנס סי' פ"ב, ובתשובותיו דפוס קרימונה סי' קס"ח, פסקו בשתי מרות דטריפה מטעם רכל יתר כנטול דמי (חולין נח, ב) וכ"פ רבינו.

2 התשובה אליה התכוון נמצאת בסוף הלכות מאכלות אסורות סי' ז'.

3 ראה גם בפ"כ בסי' ל' ו-רט"ו וכן בל"ו שערים בשער ל', ובאו"ה הארוך בשער נ"ב סי' ז—ח ושם בהג"ה שבסוף הספר.

ג. איסור והיתר הארוך שער נ"א סי' י"ט.

1 הלשון גראית משובשת, פרטי רין זה ראה בשו"ע בסי' נ—נ"א ושם בנו"כ השו"ע.

ד. שם, שער נ' סי' ה'.

1 ראה במרדכי בחולין בסי' תרמ"ח; להלכה הובאו שתי הדעות בטוש"ע בסוף סי' נ"ו ע"ש.

2 ראה בשערי דורא סי' פ"ו וכן גם בפנים בדברי רבינו בסי' שח.

ה. מהרי"ל, הלכות איסור והיתר עמ' קמ"א.

1 ראה חולין נג, ב' ושם ברא"ש פ"ג סי' מ"א, וע"ע בבית יוסף בסי' נ"ז מה שהביא בשם הרשב"א, וכן נפסק להלכה שם בשו"ע בס"ט. ראה גם בשערי דורא בסי' מ"ה באריכות בהגהות שם.

2 מן הסתם מטעם א' מהדברים שאינו בטלים, ראה באו"ה הארוך שער כ"ה סי' א—ה. וכעין זה בזבחים עג, א ובטוש"ע ריש סימן ק"י, עי"ש בנו"כ השו"ע.

ו. תשובות מהרי"ל סי' פ"ו.

עמה כי לא היה בהן ס' נגד הטבחיא¹. ואמר שכן שמע ממהר"ר שלום ז"ל שהמליחה
הי כרותח בין לקולא בין לחומרא, ולהכי נאסרו כל החתיכות כי נתערבו במליחתן².

א. [דין לב] ואם הלב דבוק בעוף ונמלח עמה או נצלה עמו, אפילו כשאין העוף שלם
אלא חתיכה ממנו שאין בו ס' נגד הלב, העוף עצמו מותר דבמליחה ובצליה אמרינן בדם
פליטה משרק שריק וכבולעו כך פולטו (נ"ב כן השיב מהר"ש ז"ל) אפילו כשדבוק
בו האיסור².

ה. [דין דגים שעלו בקערה] אבל אם הקערה או המחבת אחת מהן היו מלוכלכין משירי
המאכל של בשר או משמנונית או מהחלב, והדיחה תוך המחבת בכלי ראשון והשני שאינו
מלוכלך הוא בת יומא הכל אסור, הקערות והמחבת אפילו בדיעבד (הג"ה) .... ובס"ה
כתב פסקים הללו כמעט בסיגנון זה ולא כתב אהא דהכל אסור — מהרא"י סי' נ"ז שנהוג
בו עלמא אסור כו' וצריך שאלה מהר"ש².

ט. [דין רוטב של בשר שנפל לחלב] ... שמעינן מהג"ה: דשם מדאמר ולא היה במים
ששים נגד הכף היתר בהיתר מיהא בטיל. ועוד ראייה מחמץ קודם זמנו דבטל, וא"כ אם
נפל כבר לס' רביעיות של מים רביעית של חלב ונפל ליורה של בשר אפילו ס' נגד
המדומע אין צריך, דכבר נתבטל טעמא לגמרי והוי כשאר כל דבר שנתבטל שאין חוור

1 דין הטבחיא מוזכר בדרכי משה בסוף סי' ס"ד וע"ש ברמ"א בסט"ו; ראה גם בחולין צג, ב
ושם ברא"ש פ"ו סי' ו' ובנו"כ שם, עיין גם ברמב"ם בפ"ו מהלכות מאכלות אסורות הל' ט' ושם
במגיד משנה.

2 הדין הובא עוד בשם רבינו באו"ה הארוך בשער י"ד סי' ג' וכן בהגהות הרש"ל לשערי דורא
ח"ב בסוף סי' ל"ח (שם איתא בטעות מהר"ר משולם); ראה גם בפנים בס"י תצה.
א. או"ה הארוך שער ט"ו סי' ב'.

1 דין זה הובא גם בתשובות מהר"י מינץ סי' ט"ו, אך שם המחבר מסופק אם שמע הדין בשם
רבינו או בשם "גדול אחר באושטרייך — מהר"ר יעקל מוינא ז"ל או מהר"ר שלום ז"ל או מהר"ר
אהרן פלומיל ז"ל ...". כן מצאתי דין זה בהגהות שבגליון המרכזי הקטן שבכת"י (מכון התצלומי
כת"י בירושלים מס' 10629 דף 49) בשם או"ה של רבינו שלום, שהביא מעשה כזה שאירע בשפייר
והורו כרש"י וכו', ראה בספר הפרדס בס"י רכ"ג ובמעשה הגאונים סי' א' באריכות.

2 ראה חולין קט, א בתוספות ד"ה הלב, ושם ברא"ש פ"ח סי' כ"ה ובהגה"ה שם בשם האו"ז
(ראה באו"ז ח"א סי' תס"ד) והמרדכי (שם סי' תרצ"ט), וע"ש בדברי חמודות אות קכ"א המבאר
את רוב שיטות הראשונים. ע"ע בהגה"מ בפ"ו מהלכות מאכלות אסורות באות א' מש"כ שם בשם
ר"ת. ראה הזיון הארוך בנידון בשערי דורא בסוף סי' כ"ו ושם בנו"כ וכן גם כאן באו"ה הארוך
בהגהות שבסוף הספר. ראה גם בפ"כ סי' צ"א ובל"ו שערים שלו בשער י"ב (מה שנוכר שם
דרשות מהר"ל הוא בעמ' קמ"ד). וראה לדינא בטוש"ע סי' ע"ב ושם בנו"כ ההבדלים בזה בין
מליחה, צליה ובישול.

ה. שם, שער ל"ד סי' י"ב ובהגהות בסוף הספר.
1 עיין בספר התרומה סי' ס"א.

2 ראה בפנים בס"י קכג ו-תקז ושם נתבאר.

מ. שם, שער כ"ד סי' ח' ובהגהות בסוף הספר.
1 כוונתו להג"ה שבסמ"ק סי' רי"ג סק"א, ע"ש.